

РЕЦЕНЗИЯ

на научните публикации, представени за участие в конкурса за „ДОЦЕНТ” по Нова и най-нова обща история (Източна Европа и Русия XX век), шифър 05.03.04, обявен в ДВ, бр. № 68/2.08.2013 г., от гл. ас. д-р ПЕТЯ БОРИСОВА ДИМИТРОВА и гл. ас д-р ХРИСТО МИЛКОВ ДИМИТРОВ (Секция „История на света и международните отношения в ново и най-ново време” към Института за исторически изследвания при БАН)

РЕЦЕНЗЕНТ: проф. д.и.н. Витка Иванова Тошкова

Главен асистент д-р ПЕТЯ БОРИСОВА ДИМИТРОВА участва в конкурса с една монография и документален сборник, в които изследва и илюстрира дипломатическата дейност на българския пълномощен министър в СССР Иван Стаменов и с 21 (двадесет и една) студии и статии (от тях само една под печат), чиято тематика и приноси се отнасят в по-голямата си част до външнополитическите проблеми на Русия с анализ на предизвикалите ги причини, вътрешно- и вътрешнополитическите концепции на Кремъл в периода след фактическото унищожаване на Съветския съюз през декември 1991 г. и опитите да се възстановят част от международните позиции на страната. В нейните научни предпочитания преобладават дискуссионните теми, открити се ясно в изследванията на съветската история през постсъветския период, белязал с критични интерпретации решения и действия на Москва в Източна Европа особено след Втората световна война.

Д-р Петя Димитрова е обобщила коректно тематичните раздели на научните си изследвания след 1998 г., когато е избрана за главен асистент. Основна област за проучване е историята на Съветския съюз до, по време и след Втората световна война и на РФ след 1991 г. с елементи на неизбежните интердисциплинарни аспекти, геополитическите трусове на Балканите с разпадането на Югославия, европейската идентичност и европеизацията на Русия в диалога с ЕС, нейната роля в опозицията Изток-

Запад, участието ѝ в решаването на международни конфликти и историческата ретроспекция на проблема за „самобитното“ течение в „руската общественно-политическа и философска мисъл на XX в. – евразийството – привлякло усилията на руски учени-емигранти в България за формиране на „нова парадигма на руското национално самосъзнание“.

Афинитет към документалния анализ д-р Димитрова показва в монографичния труд, публикуван през 2010 г. в обем 268 с.: Докладва „Наследник“. Донесения на българския пълномощен министър в СССР Иван Стаменов (1940-1944). Т. 1. Документалната колекция с 496 донесения на дипломата до МВнРИ, издирени и обработени съвместно с доц. М. Веков, е включена в т. 2 под същото заглавие (428 с.).

В монографията е реконструирана в детайли историята на българо-съветските отношения чрез дейността на пълномощния министър Иван Стаменов в Москва и Куйбишев (Самара). За целите на професионално направения анализ са проучени колекции с извори в ЦДА, АМВР, ДВИА, Университетски архив, и Архива на Комисията (за досиетата) (КРДОПБГДСРСБНА). Умишлено изброявам архивохранилищата, в които е работила авторката, тъй като мащабният обхват на включените в проучването извори, заедно с привлечената литература и умението да ги анализира, е неоторимо доказателство за действителните научни приноси на представения за рецензиране труд. Ще прибавя и съпътстващите теми, извън подробния биографичен разказ за придобиването на образователен ценз и етапите в професионалната кариера на дипломата. Те са свързани с докладите на Стаменов, но анализите надхвърлят конкретния въпрос и предлагат слабо известни факти от българо-съветските отношения (особено за българската защита на германските интереси в СССР), без да се пренебрегва международната ситуация и провокираното от нея след 1 септември 1939 г. активизиране на дипломатическите връзки между Берлин и Москва и между София, Берлин и Москва. Дадени са и оценки от

непосредствените наблюдения на Стаменов за реакциите на съветското общество и на държавно-политическия елит при нападението на Третия райх, коментирана е от д-р Димитрова подхвърляната хипотеза за възможен ранен мирен компромис между Москва и Берлин (Брестки мир 2) като особено задълбочени са анализите на авторката за натрапващите се подозрения, без окончателен отговор, че е възможно евентуално вербуване на Стаменов от съветските тайни служби (тиражирано не само от ген. П. Судоплатов, но и от руски изследователи).

Някои от проблемите, засегнати в монографията и отнасящи се до дейността на Българската легация в СССР, са развити отделно и по-обстойно в статии, посочени в списъка под №№ 12, 14, 16.

Своеобразно продължение на проблемите от историята на Втората световна война, но с проследяване на опитите за „исторически ревизионизъм” в някои източноевропейски историографии, са статиите от друго (второ) направление в изследванията на д-р Димитрова. В тях се разглежда „новото” отношение на отделни антикомунистически кръгове към 9 май и желанието да се сложи знак на равенство между комунизма и нацизма, като се осъдят всички тоталитарни режими (вж. №№ 17, 20, 21). Струва ми се, че в тази концептуална ревизия трябва да се има предвид реалният принос на СССР в разгрома на нацистка Германия и другите сили от Оста, без аналогът нацизъм-комунизъм да се прилага за периода 22 юни 1941 г.-2 септември 1945 г., тъй като сражаващите си съветски/руски войници срещу Германия, защитават преди всичко Родината, като комунистическата идеология тактично е оставена на заден план. Въобще пропагандно-идеологическата проблематика се нуждае от допълнително изследване, нови интерпретации, но без предвзетии тези, адаптирани към днешните геополитически амбиции. Разбира се, констатираните нови/стари директивни инициативи, подети от Кремъл, за възраждането на руското самочувствие, тенденциозно смачкано с усилия отвън и отвътре,

трябва да бъдат дискутирани. И именно това прави твърде успешно д-р Димитрова. Тя обогатява българската историография с ценни проучвания на проблеми от трансформацията на руската държавно-политическа действителност след 1989/1991 г. Заслужават да бъдат отбелязани (отново като предоставящи знания и сериозни анализи) очертаните тематични групи със статии и студии за европейското направление в руските външнополитически концепции (№№ 2, 8, 9), причините, предизвикали разпада на СССР (№ 15), ролята на Русия в противопоставянето и „помирението” между Изтока и Запада, незаглъхващия руски национален въпрос и становището на президента Владимир Путин (№№ 18, 19), балканските проекции на руската външна политика. Бих препоръчала, за да бъде коментиран не пропагандно, а с научни аргументи, да се осветли с повече подробности проблемът за съвременните отношения между Москва и Вашингтон, с техните конфликтни терени, конструктивни позиции, поводи за миролюбиво състезание и разбира се участието на САЩ (във всичките му разновидности) в подготовката и реализацията на съветското преустройство.

Ще приключа оценъчния коментар на представените за рецензиране публикации със заключението, че гл. ас д-р ПЕТЯ БОРИСОВА ДИМИТРОВА е изследвала значими за българската историография проблеми от историята на Източна Европа и ССС/Русия през ХХ и началото на ХХІ в., които са получили признанието на историческата колегия. Тя участва активно в научната и издателска дейност на Секцията и на ИИИ, директор е на сп. „Историческо бъдеще” от 1997 г. до момента и е била ангажирана с подготовката на доклади за научни форуми в България и чужбина (13), на отзиви и рецензии и на научни проекти (4, 6). Тъй като нейните публикации притежават необходимите научни приноси и са в пълен синхрон с темата на обявения конкурс, предлагам уважаемото жури да гласува за назначаването на гл. ас. д-р ПЕТЯ БОРИСОВА

ДИМИТРОВА НА АКАДЕМИЧНАТА ДЛЪЖНОСТ „ДОЦЕНТ” ПО НОВА И НАЙ-НОВА ОБЩА ИСТОРИЯ (ИЗТОЧНА ЕВРОПА И РУСИЯ XX В.) за нуждите на Секция „История на света и международните отношения в ново и най.ново време” към Института за исторически изследвания при БАН.

Главен асистент д-р ХРИСТО МИЛКОВ ДИМИТРОВ е представил за участие в конкурса три монографии, издадени: **през 1999:** Митове в синьо и червено (10 ноември 1989-10 юни 1990). Изд. „Херон прес” (170 с.); **през 2010:** Клубът на месиите. Образите на световните водачи в европейската радиопропаганда на български език (1 септември 1939-22 юни 1941 г.). Изд. „Прес”,(416 с.); **през 2010:** Дьо Гол е Историята (1940-1969). Изд. „Фабер”, (332 с.). Разнообразни по тематика и изворова база са предложените статии и студии, публикувани в български научни списания. В тях се изследват предимно по литература и документални сборници въпроси от френската следвоенна (1945) история и конкретно събитията от май 1968 г. с акцент върху позицията на дьо Гол (**№№ 1-8**). **10** са студиите и статиите, в които се изследва европейската радиопропаганда на български език, станали основа на хабилитационния труд, цитиран по-горе. Още **17 студии и статии** са отпечатани в български списания по проблеми от френската съвременна история, с анализ на политиката на дьо Гол и състоянието на френското общество и икономика. С подобрани български дипломатически документи и по литература са представени **5 материала** за мирните сондажи на хитлеристките сателити и намеренията на очертаващите се победители (1943) и съдбата на Македония в спора с Гърция (1991-1997). Д-р Милков сътрудничи активно в проектите на ИИИ , в научните семинари и в научни инициативи и конференции извън Института.

Част от темите, изяснени в цитираните статии, са включени в хабилитационния труд „Клубът на месиите. Образите на световните водачи в европейската радиопропаганда на български език. 1 септември 1939 -22 юни 1941 г.” Изследването прави солидно подкрепена с документи от АМВР, ЦДА и богата литература реконструкция на концепциите за държавно-политическото развитие на Италия, Германия, Великобритания, САЩ и СССР чрез характеристика на техните водачи – Мусолини, Хитлер, Чърчил, Рузвелт и Сталин, използвайки радиопредаванията на български език. Авторът разширява изворовата и литературна база на проучването, за да изгради панорамни истории на отделните държави (за времето от почти три години), политиките на техните лидери и вътрешното им положение. В този труд е засегната и темата за СССР (с. 252-313, 314-334, „Онзи 22 юни”), за поведението на Сталин и отношението му към Хитлер, за реакцията на българите, в голямата си част „доволни” от договора за ненападение между Третия райх и СССР. В двата раздела, посветени на СССР, са включени откъси от коментарите на официалното българско радио, както и на основаните извън България радиостанции. Представени са също и международни рубрики: на ТАСС, на Радио Донау, на БиБиСи, които запознават слушателя с различните гледни точки. Имам основание да оценя монографията като постижение на автора в доближаване до темата на конкурса и то с проучването на проблеми за съветско-българските отношения чрез донесенията на българските дипломати, на служители в МВнРИ и РО-3, на агентурния апарат на МВР. Липсва обаче информация (или е много оскъдна) за настроеността в Лондон, Вашингтон, та дори и в Берлин към Москва. Биха били интересни радиокоментарите от САЩ и Великобритания за съветското поведение и отношенията с Германия. Независимо от бележките и ограниченото внимание към „съветската енигма” изследването обогатява българската историография и може да

послужи като основа за следващи проучвания на проблеми от историята на Източна Европа и СССР/Русия през XX век.

В заключение ще подчертая отново, че гл. ас. д-р ХРИСТО МИЛКОВ ДИМИТРОВ има необходимите изследвания И СЪОТВЕТНИТЕ ПРИНОСИ, но те са подходящи за състезание в конкурс за „ДОЦЕНТ” по НОВА И НАЙ-НОВА ОБЩА ИСТОРИЯ с профил ИСТОРИЯ НА ЕВРОПА.

19 декември 2013 г.

Рецензент:

